

Oktoberrevolutionen i Ryssland 1917

En sannskyldig re-volution

Kristian Gerner

Abstract

The article is an essay. It starts with telling about the present author's futile attempts to encounter in Russia in the year 2017 any grand commemorations of the events in 1917. The explanation of the absence is to be found in the abhorrence of the word "revolution" and its historical connotations in contemporary Russian public life. It is noted that the muted historical memory of the revolution in 1917 is inscribed into a Russian Orthodox narration, as manifested in an exhibition and in a religious ceremony in Moscow.

The author reports on the intellectual and emotional struggle among Russian historians to come to terms with the assumed fatal political heritage of the October revolution and its product, the terrorist political culture in today's Russia.

Russian historians' analyses of the revolution are juxtaposed with two comparative analyses of it by scholars in the Anglo-Saxon positivist tradition.

The Russian and the Anglo-Saxon interpretations of the Russian revolution in 1917 both trace the intellectual origins back to the French revolution in 1789.

The relation between Russian Orthodoxy and Soviet culture when it comes to comprehend the meaning of the revolution is discussed in analyses of some early Soviet works of art. The conclusion is that the Orthodox icon painting tradition was preserved and developed by some Soviet artists as they tried to reach and communicate their comprehension.

The article ends with an observation on the tercentennial Russian agony in face of the challenge of modernization and adaptation to the globalized society of today.

"There's no official line; there's no official version. It's not the Great Patriotic War [Russian term for the country's World War II conflicts – Ed.], which you can't touch because it's sacred. That's such a bundle of nerves that if you even breathe on it, you end up in hell. But with 1917, the authorities don't have "their guys," there are no official heroes. And that's good." There's no official myth. (Zygar 2017)

Kristian Gerner är verksam vid Historiska institutionen, Lunds universitet.
E-post: kristian.gerner@hist.lu.se

Icke-jubileet

När jag besökte de ryska städerna S:t Petersburg, Moskva, Uglitj, Jaroslavl, Rostov Velikij, Kostroma, Niznij Novgorod, Kazan, Samara, Saratov, Volgograd, Astrachan, Rostov vid Don och Taganrog hundra år efter revolutionen 1917 hoppades jag av att på någon av orterna påminnas om den. Det ända jag kunde se var en meningslös utställning av kuriosa från 1917 på museet för nutidshistoria i Moskva (1917).

Den 7 november är den helige Teodors dag i den ryska ortodoxa kyrkans kalender. Förr i tiden firade det ryska samhället något helt annat denna dag. Med parader på Röda torget i Moskva och festligheter runt om i Sovjetunionen högtidlighölls minnet av den ryska revolutionen 1917. När revolutionen ägde rum 1917 tillämpade ryssarna den julianska kalendern, och datum för händelsen var den 25 oktober. Revolutionen döptes därför till Stora oktoberrevolutionen och gick därefter under namnet Stora oktober eller bara Oktober.

I dagens Ryssland högtidlighålls numera varje år den 4 november dels minnet av att tsar Ivan IV:s trupper år 1552 besegrade tatar khanen och intog dennes huvudstad Kazan vid Volga, dels minnet av de ryska truppernas seger över polackerna vid Moskva år 1612 och slutet på inbördeskriget Den stora oredan. "Stora Oktober" finns inte mer (Gerner 2007).

Inför 92-årsdagen 2016 av Vladimir Lenins död den 22 januari 1924 hävdade Rysslands president Vladimir Putin vid ett möte i Moskva med Presidentrådet för vetenskap och utbildning att hans store föregångare och namne hade sått det frö som ledde till Sovjetunionens sammanbrott. Putin förklarade att det var fel att vägledas av felaktiga tankar, exempelvis av Lenins tes om nationernas rätt till självbestämmande. *The Moscow Times* citerade Putin:

Letting your rule be guided by thoughts is right, but only when that idea leads to the right results, not like it did with Vladimir Ilich. [---] In the end that idea led to the fall of the Soviet Union. There were many such ideas as providing regions with autonomy, and so on. They planted an atomic bomb under the building that is called Russia which later exploded. We did not need a global revolution (Putin slams 2016).

Skiftet från en internationell till en nationell kontext, från firandet av inledningen till världsrevolutionen till firandet av Rysslands krigiska triumfer, är signifikativt för den militarisering av den offentliga minneskulturen i Ryssland som har skett under Putin (Gerner 2016a).

När Putin uttryckligen förkastade tesen om den globala revolutionen antydde han att det inte skulle bli möjligt att år 2017 "fira" minnet av revolutionen 1917. Själva termen, själva begreppet revolution hade blivit anatema i Putins Ryssland. Ordet för tankarna till de orangea revolutionerna i Ukraina 2004 och 2014: vid båda tillfällena medförde folkliga gatudemonstrationer att

den valde Moskvavänlige presidenten – bägge gångerna samme man, Viktor Janukovitj – tvingades avgå och efterträddes av män som sökte vända Ukraina till EU och västvärlden och bort från Ryssland.

Ordet revolution har blivit så komprometterat i Ryssland att regimvänliga ryska historiker idag fördömer också revolutionen 1905, den som brukade kallas den första ryska revolutionen och som i den sovjetiska historieförståelsen betraktades som en generalrepetition för revolutionen 1917. President Putin har prisat Peter Stolypin, som blev regeringschef i Ryssland sedan ordningen återställt efter 1905 års revolution. Stolypin kritiserade vänsterpartierna i den just skapade riksduman med argumentet att de ville ha stora omvälvningar medan han, Stolypin, ville ha ett stort och mäktigt Ryssland (Thumann 2016).

År 2014 öppnade Ryska ortodoxa kyrkan en utställning i Manegen i Moskva om Rysslands historia: "Min historia – Rurikiderna". Temat är Rysslands tusenåriga territorieutvidgning, som visas i en "territoriemeter", och bakslagen som förklaras bero på inre splittring, dels under 1100-talet då furstarna stred mot varandra, dels under Den stora oredan i början av 1600-talet och slutligen efter revolutionen 1917 och Sovjetunionens upplösning 1991. Territorieförlusten efter revolutionen 1917 presenteras med texten "Ryssland förlorade första världskriget därför att landet sjönk ned i kaos och strider". Revolutionen år 1905 fördöms med argumentet att aktörerna lät sig betalas av och gick fienden Japans ärenden, revolutionen i februari 1917 med argumentet att den organiserades av frimurarna och betalades av engelsmännen, och revolutionen i oktober 1917 med argumentet att Lenin lät sig betalas av och gick fienden Tysklands ärenden (Thumann 2017: 105–107).

Givetvis var varje människa i Ryssland år 2017 medveten om hundraårsminnet, men Rysslands regering proklamerade inte någon officiell åminnelssedag (*The Economist* 2017). Hundraårsminnet kom att högtidlighållas strax efter det jag lämnat Moskva för denna gång och rest hem till Sverige, nämligen den 26 maj, det vill säga i tidsrymden mellan dagarna för februari- respektive oktoberrevolutionen 1917.

Den ryska kyrkans överhuvud patriarken Kirill invigde den 26 maj år 2017 i Moskva en kyrka som ägnas minnet av de ryska ortodoxa kristna, vilka som en följd av bolsjevikernas maktövertagande 1917 förföljdes och mördades av den sovjetiska regimen. Den nya kyrkan har uppförts i Sretenskijklostret, som ligger vid Lubjankagatan 19, ett stenkast från säkerhetstjänstens högkvarter vid Lubjankaplatsen i Moskva. Under sovjettiden var klostret inte kyrkans utan säkerhetspolisens domän med sovsalar för personalen och tortyrkammare för de arresterade.

Kyrkans företrädare ville att den nya helgedomen skulle få tillnamnet "Kyrkan på blodet" – det är tillnamnet på den kyrka som uppfördes på platsen för mordet 1591 på Ivan den förskräckliges son tsarevitj Dmitrij i Uglitj, på den katedral som uppfördes på platsen för mordet 1881 på kejsar Alexander II i

S:t Petersburg, och på den katedral som invigdes hösten 2016 på platsen för mordet 1918 på kejsarfamiljen i Jekaterinburg. Den nya kyrkan fick nöja sig med namnet "Katedralen för Rysslands nya martyrer och bekännare" (Храм Новомучеников и Исповедников Российских). Vid invigningen förkunnade president Putin att katedralen symboliserar försoningen mellan alla invånare i Ryssland 100 år efter 1917, året som "blev begynnelsen av de många prövningar som vårt land har tvingats genomlida" (Trudolyubov 2017).

Emellertid erfor jag vid mitt besök i S:t Petersburg att revolutionen hundra år tidigare har bevarat sin aktualitet, men inte som minne utan som levande historia: "1917. Revolutionen som inte har upphört" (1917. *Neostanovlennaja revoljutsija*). Jag hajade till inför titeln på en ny bok som var till salu i Dom Knigi, bokhandeln i Singerhuset på Nevskij prospekt i S:t Petersburg. Dagen för mitt bokhandelsbesök var den 25 februari 2017, nästan exakt hundra år efter inledningen till revolutionen hundra år tidigare. Den 23 februari/8 mars 1917 demonstrerade arbetarkvinnorna mot tsarens regim. De krävde bröd till sina svältande barn och slut på kriget. Jag var i staden hundra år efteråt för att tillsammans med Tobias Svanelid från Vetenskapsradion historia besöka och berätta om minnesplatserna för kvinnornas inledande manifestation och de följande demonstrationerna: Sampsonijevskijgatan, Litejnyjbron, Tauriska palatset och Nevskij prospekt med Upprorstorget (*I Februarirevolutionens fot-spår 2017*).

Revolutionsförloppet

Jag rekapitulerar ytterst summariskt revolutionens historia med tonvikt på den inledande fasen på vårvintern 1917 innan jag redogör för hur revolutionen och minnet av den hanteras i viss rysk och anglosaxisk historieskrivning idag.

Revolutionen i Ryssland i februari (mars) 1917 var en följd av en djupgående kris i hela samhället. Ryssland hade haft stora motgångar i kriget mot Tyskland och det rådde misär. Missnöjet med regimen var utbrett inom alla samhällsklasser. I början av året rådde livsmedelskris. Den 19 februari, rysk tideräkning (4 mars europeisk), meddelade myndigheterna i Petrograd att livsmedelsransonering skulle införas den 1 mars. Oro spreds och folk började plundra brödbutiker. Den 23 februari (8 mars) inföll den internationella kvinnodagen. Den hade instiftats 1910 på initiativ av den tyska socialdemokraten Clara Zetkin. Fabriksarbetarkvinnor i Rysslands huvudstad Petrograd hörsammade ett upprop från socialdemokraterna i den så kallade Mezjrajonka, att på kvinnodagen demonstrera mot regimen. Mezjrajonka var en organisation för samarbete mellan olika socialistiska fraktioner i huvudstaden.

Kvinnor ur intelligentsian hade en framträdande roll i 1800-talets revolutionära rörelser i Ryssland. Nu, år 1917, var även kvinnor inom industriarbetarklassen en revolutionär kraft att räkna med. Mellan 1914 och 1917 ökade antalet

industriarbetarkvinnor i Ryssland från en kvarts till en miljon. Kvinnorna hade endast hälften så stor lön som männen, samtidigt som många hade ansvar för både hem och barn (Harris 2017).

Den engelska historikern Catherine Merridale beskriver i sin bok Lenins resa det som blev inledningen till revolutionen i Ryssland år 1917:

Men på morgonen den 23 februari hade kvinnorna på bomullsspinnerierna i stadsdelen Viborg ingen som helst lust att kompromissa. Deras kvinnodagsmöte resulterade i att mängder av dem tågade ut ur fabriken i protest och när de gav sig av mot Neva uppmanade de andra arbetare att ansluta sig. Vid middagstid hade 50 000 personer samlats på Sampsonijevskij prospekt. [...] De första grupperna tog sig från Viborgkvarteren till centrum när solen gick ner över Petrograd (Merridale 2017:108–109).

Kvinnorna krävde bröd åt sina svältande barn. Fredagen 24 februari spreds deras strejker till de 2 500 arbetarna på L.M. Ericssons fabrik i Viborgstadsdelen. Dessa tågade mot Litejnyjbron, som förbinder Viborgstadsdelen med huvudstadens centrala delar: mot öster Tauriska palatset, där Riksduman huserade, och mot väster Vinterpalatset, tsarfamiljens boning. Bron bevakades av kosacktrupper, men de släppte fram demonstranterna. Händelsen skildras målande av den svenske journalisten Jolo i boken Leningrad-S:t Petersburg: "På Sampsonijevskij prospekt [...] inträffade undret. Kosackerna lät arbetarna

Bild 1. År 2003 i Sankt Petersburg. Lenin välsignar Götabanken. Foto: K. Gerner.

från den svenska filialfabriken passera, och revolten var igång över hela staden” (Olsson 1967: 212).

Lördagen den 25 februari utlyste Mejzrajonka och andra vänstergrupper tre dagars generalstrejk. Folk ur alla samhällsgrupper både i huvudstadens centrala delar och från industriområden utanför anslöt sig till demonstrationerna. Mer än 200 000 människor var ute på gatorna. Man samlades på Znamenskajatorget (idag Plosjtjad Vosstanija) i östra delen av huvudgatan Nevskij prospekt, framför Nikolajjärnvägsstationen (idag Moskvastationen). Där fanns som replipunkt en hisklig ryttarstaty av tsar Alexander III, känd i folkmun som flodhästen. Den var en konkret symbol för självhärskardömet och förtrycket. Aktivister utropade krav på fred. Man tog upp den ryska versionen av Marseljäsen, ”Arbetar-marseljäsen”, som manade arbetarna till uppvaknande och uppror.

Då demonstrationerna på Znamenskaja återupptogs söndagen den 26 februari beordrade en polisofficer soldater att ge eld. Ett fyrtotal civila dödades, men de utkommenderade kosackerna ingrep mot polisen, inte mot demonstranterna. Regimentena i huvudstaden vägrade att ge sig på civilbefolkningen. Vid middagstid hade minst 25 000 soldater anslutit sig till de revolutionära massorna. Demonstrationerna utvecklades till en revolution den 27 februari 1917 (Merridale 2017: 113).

Kvinnorna spelade en viktig roll i den direkta fysiska konfrontationen mellan arbetarna och soldaterna. En av revolutionens förgrundsgestalter, Lev Trotskij, skildrade i sin historia om revolutionen hur kvinnor oförväget gick fram till soldaterna, grep tag om geväret och nästan befallande vädjade: ”Lägg ner vapnen och gå med oss!” (Harris 2017).

Att demonstranterna i Petrograd år 1917 sjöng Marseljäsen markerar att det som nu skedde av dem själva uppfattades vara av världshistorisk betydelse. Aktörerna var en heterogen kategori av olika politisk schattering, från liberaler till socialister och anarkister, men de var samstämmiga på en punkt. De visste att de var i färd med att göra revolution och åberopade medvetet en historisk förebild, den franska revolutionen 1789, inkarnationen av själva begreppet ”revolution”. Att de sjöng den mera radikala, ryska varianten av den franska hymnen var ägnat att understryka att den ryska arbetarklassen tog arv efter det franska tredje ståndet men gick ett steg vidare. Rysslands revolution år 1917 fick redan från början socialismens röda färg. Detta intryck förstärktes av att till och med släktingar till tsarfamiljen anslöt sig till massornas manifestationer i huvudstaden och satte röda rosetter i knapphållet (Karatsuba et al. 2015: 443).

Tolkningsramar: spontanitet eller medvetenhet

År 1917 hade Ryssland en mer än hundraårig tradition av politiska revolutionsprojekt. Inledningen var Alexander Radisjtjevs skarpa kritik av rättsgodtycket och livegenskapen i boken *En resa från Sankt Petersburg till Moskva* från år

1790. Det senaste stora exemplet före revolutionen år 1917 var inte litterärt utan högst verkligt, nämligen revolutionen 1905. Mellan Radisjtjevs skrift och revolutionen 1917 ligger dekabristupproret år 1825, framväxten av populistiska och socialistiska revolutionära organisationer under andra hälften av 1800-talet samt attentat med dödlig utgång mot myndighetspersoner under 1800-talets senare hälft och början av 1900-talet. De mest spektakulära händelserna var morderna på kejsaren Alexander II i S:t Petersburg i mars 1881 och premiärministern Peter Stolypin i Kiev i september 1911.

De självmedvetna ryska revolutionärerna 1917 hade konkreta föreställningar om sin historiska uppgift. De såg som sitt uppdrag att befria inte bara det ryska folket utan hela mänskligheten från förtryck. De handlade inte bara i protest mot orättfärdiga förhållanden i Ryssland. De motiverades även av en vision om ett framtida idealtillstånd för Europa och hela världen. De ansåg att Ryssland förvisso var egenartat men likväl en del av den europeiska civilisationen. Det föll på Rysslands lott att sätta igång revolutionen. Den gamla motsättningen mellan Ryssland och Europa skulle lösas upp efter revolutionen.

Boken "1917. Revolutionen som inte har upphört" innehåller 100 korta samtal mellan den kände sovjetiske historikern, Leninexperten Michail Gefter (1918–1995) och hans lärjunge Gleb Pavlovskij, utgivaren av boken. Samtalen mellan de båda fördes under de oroliga åren närmast efter Sovjetunionens upplösning år 1991. Pavlovskij fann att de teser som Gefter då presenterade hade bevarat sin relevans i dagens Ryssland.

Gefter hävdar att oktoberrevolutionen 1917 var en katastrof som ännu 1995 hemsökte Ryssland. Till skillnad från vad som hände med förebilden, den franska revolutionen, inträffade i Ryssland inte någon återgång till lag och ordning. Sovjetunionen åstadkom aldrig någon motsvarighet till Code Napoléon. Istället permanentades rättslöshetens rike. Pavlovskij tar med i kalkylen också de tjugo år som gått sedan Gefter levererade sin dom och menar att den bevarat sin giltighet.

De stora omvälvningar i Europas historia som idag benämns revolutioner fick enligt Gefters uppfattning den bestämningen först efteråt, då samhället återgått till lag och ordning. Till skillnad från föregångarna, inklusive aktörerna i Paris i juli 1789, visste de som störtade tsarens regim i Ryssland i februari 1917 att de gjorde revolution. Den första medvetna revolutionen skulle också vara den slutgiltiga: den var Revolutionen. "Oktoberrevolutionen 1917 var *den sista revolutionen* (kursiv i original)" (Gefter 2017: 118).

Michail Gefter motiverar sin slutsats med att hänvisa till Lenins egen uppfattning 1917, nämligen att den demokratiska revolutionen i Ryssland för att bli framgångsrik måste vara en del av en socialistisk världsrevolution: "Ryssland sätter endast igång, och fortsättningen ska inbegripa hela Europa." (Gefter 2017: 121). Till dess att revolutionen hade segrat måste den försvaras genom terror. Gefter understryker att Lenin drog denna slutsats ur erfarenheterna av den

franska revolutionen och dess avslutning genom thermidorkrisen och Napoleons maktövertagande. Terrorn bringades att upphöra i Frankrike innan den hade fullbordat utplåningen av den gamla ordningens företrädare. Klassamhället överlevde.

Revolutionen levde vidare i Ryssland efter bolsjevikernas maktövertagande men den globala revolutionen uteblev, den som skulle utmynna i statens bortdöende i global skala. Det ryska revolutionära projektet bevarade emellertid sina globala anspråk. Detta manifesterades i namnet på den stat som de segrande bolsjevikerna upprättade på det ryska imperiets ruiner: Unionen av socialistiska rådsrepubliker. Det fanns inte någon nationell bestämning på det socialistiska imperiet. Det var i princip öppet för alla stater i världen att ansluta sig. Men Revolutionen levde under fortsatt hot från kontrarevolutionen och därför hejdade Stalin processen med statens bortdöende. Den socialistiska staten måste försvaras. Revolutionens försvar mot kontrarevolutionen, terrorn, blev permanent. Sovjetunionen förblev en polisstat utan vare sig reella politiska institutioner eller civilsamhälle. Så var det efter Stalins död under dennes efterträdare och i Ryska federationen under Boris Jeltsins tid som president.

Den av Jeltsin beordrade beskjutningen av Högsta Sovjets byggnad och upplösningen med vapenmakt av denna valda parlamentariska församling i oktober 1993 var för Michail Gefter bekräftelse på tesen att arvet från revolutionen 1917 var intakt. Terrorn levde vidare (Gefter 2017: 148–149). Tesen om den permanenta terrorn är innebörden i Gefters tes om revolutionen som inte har hejdat sig. Den institution som Lenin i december 1917 inrättade för att administrera terrorn var ”Den utomordentliga kommittén för att bekämpa kontrarevolutionen och sabotage”, förkortat med initialerna TJK och känd som tjekan. Denna den exekutiva maktens viktigaste instrument kom under Sovjetunionens historia att få nya namn: GPU, OGPU, NKVD, MVD, MGB och KGB.

Utgivaren av samtalsboken med Gefter Gleb Pavlovskij spinner vidare på dennes resonemang om den permanenta terrorn. Han menar att revolutionen kunde ha hejdats dels under tjugotalet, dels under trettioalet och dels efter Segern 1945. Han menar att regimen under var och en av dessa perioder var så stabil att den hade kunnat styra utan terror. Pavlovskij hävdar att det fanns en i ledargarnityret som insåg detta. Han fick chansen att agera efter Stalins död i mars 1953. Hans namn var Lavrentij Berija. Denne chef för säkerhetstjänsten försökte sig verkligen på att avsluta revolutionen, men hans projekt förverkligades inte. Pavlovskij konstaterar bittert: ”Vi irrar i revolutionens labyrint, i en arsenal av målsättningar, medel och ord, en revolution som åter vill bli global. Men hur ska den kunna bli global idag, efter utopins död annat än genom en global, förintande envig? Kadavret bär ännu frukt” (Gefter 2017: 14).¹

1 Alla översättningar från ryskan är gjorda av författaren.

Hur såg då Berijas alternativ ut, planen för att avsluta den ryska revolutionen? Mannen var från 1938 chef för den sovjetiska terrorns instrument säkerhetstjänsten. Han ingick i statens högsta ledning, det sovjetiska kommunistpartiets centralkommittés presidium. Så länge som Stalin var vid liv underkastade han sig de regler som Stalin bestämde, men genast efter Stalins död signalerade han en minskad roll för säkerhetstjänsten och kommunistpartiet. Han visade förståelse för nationalitetsproblematiken i Sovjetunionen samt förespråkade en uppgörelse med USA och Storbritannien i Tysklandsfrågan. Hans yttersta målsättning syntes vara att åstadkomma en välfärdsstat genom att upphäva tvångsarbetet i planekonomins skepnad, göra slut på förtrycket av nationella kulturer, öppna Sovjetunionen för omvärlden och återuppta traditionerna av nära samverkan med Tyskland från Bismarcks dagar (Gerner 2016b: 114–116).

Det fanns en ironisk poäng i Lavrentij Berijas projekt. År 1917 beslöt Lenin att bolsjevikerna skulle gripa makten och störta den provisoriska regeringen, som höll Ryssland kvar i världskriget, för att genom att krossa imperialismens svagaste länk utlösa den socialistiska revolutionen i Europa och hela världen och inspirera de mångmiljonstarka proletärerna i den kommunistiske lärofadern Karl Marx fosterland, den högt utvecklade industrinationen Tyskland, att ta makten och sprida revolutionen över världen. Ett kvartsekel senare ville Berija genom att låta den sovjetiska lydstaten DDR uppgå i ett kapitalistiskt – men neutralt – Tyskland avsluta det misslyckade ryska experimentet. Sovjetunionen skulle bli en del av det globala kapitalistiska systemet. Den brittiske historikern Jonathan Haslam understryker att Berijas plan 1953 hade potentialen att verkligen avsluta revolutionen: "Indeed, the entire empire would have collapsed sooner rather than later and thereby the very bases for the European Cold War" (Haslam 2011: 143). Den ryska revolutionen skulle ha kunnat hejda sig om just den person som mot slutet av Stalins styre inkarnerade och symboliserade terrorstaten, Lavrentij Berija, hade kunnat iscensätta sitt projekt.

I ett kollektivt verk som gavs ut två år innan Gefter postumt levererade sin tes valde tre ryska forskare i en bok med den något omständliga titeln "Att välja sin historia. Skiljevägar i Rysslands bana: från Rurikiderna till oligarkerna" att skildra det som hände år 1917 som ett av många vägskäl i den ryska historien (Karatsuba et al. 2015). Karatsuba, Kurukin och Sokolov skriver historien framlänges, som en serie av händelser med utgångar som inte är förutbestämd. De framställer revolutionen år 1917 som något som helt enkelt hände när den ryska regeringen på grund av motgångarna i kriget tappade greppet om vitala samhällsfunktioner, som försörjning med vapen till soldaterna vid fronten och transporter och distribution av livsmedel till befolkningen i de stora städerna:

Det var brödköerna som underminerade imperiet, inte några ”tyska pengar” som man på sistone på nytt talar och skriver en hel del om (*Komsomolskaja Pravda* 04.04.2001). Februarirevolutionen var spontan. Inget parti förberedde den eller stod i spetsen för den trots sovjetiska historikers senare påståenden om bolsjevikernas ledande roll (Karatsuba et al. 2015: 444).

Karatsuba med medförfattare betonar spontaniteten där Gefter framhåller målmedvetna aktörers roll. De kommer fram till slutsatsen att vägvalet år 1917 utmynnade i bestående ordning: ”Resultatet blev skapandet av en ny samhällsstruktur som man än idag inte har kunnat definiera” (Karatsuba et al. 2015: 461). Detta tillstånd av oreda kan beskrivas med den ryska termen *smuta*. I den ryska historieskrivningen används begreppet om perioden av inbördeskrig och invasioner åren 1605–1612, som på svenska heter Den stora oredan. Det är intressant att jämföra de tre ryska historikernas karaktärisering av den större oredan mellan 1917 och 2017 med deras karaktärisering av Den stora oredan och dess resultat:

Den andliga och revolutionära resningen kom inte till uttryck i några juridiska institutioner som skulle ha kunnat reglera förhållandena mellan makten och undersåtarna. Kanske ser man här en viss lagmässighet: ett samhälle som blivit trött av sociala skalv väljer av de alternativ som bjuds den mest konservativa vägen (Karatsuba et al. 2015: 139).

Michail Gefter anlade ett jämförande perspektiv på revolutionen i Ryssland 1917 genom att explicit bruka den franska revolutionen 1789 som referenspunkt. Hans tre yngre kollegor hämtade implicit jämförelsepunkten ur den ryska historien. Vid samma tid som dessa två komparativa berättelser gavs ut i Ryssland publicerades i USA en bok där den ryska revolutionen placerades både i en rysk historisk och i en generaliserande, jämförande kontext. Denna bok är resultatet av en konferens vid Stanforduniversitetet i Kalifornien i november 2011 under rubriken ”Scripting Revolution” (Baker & Edelstein 2017b). Utgångspunkten för jämförelserna är att politiska revolutioner har ett ”script”, ett manus. Aktörerna agerar utifrån historiska förebilder, vilka används som modeller. Revolutionärerna handlar i enlighet med den logik som enligt deras tolkning erbjuds av förebilden.

De två artiklarna i *Stanfordantologin* som behandlar den ryska revolutionen förenar det långa perspektivet från Alexander Radisjtjevs skrift år 1790 med en detaljundersökning av händelserna 1917. Den första artikeln, av Claudia Verhoeven (2017), lyfter fram den extremt självmedvetna ryska traditionen. Den andra, av Ian D. Thatcher, framhäver det lika självmedvetna dagliga agerandet under år 1917 (2017).

I introduktionen till *Scripting Revolution* hävdar utgivarna att revolutionen i Frankrike år 1789 var den första där aktörerna själva uppfattade vad de gjorde som en kollektiv handling vilken hade som mål en radikal samhällsombildning. Den franska revolutionen levererade "the first modern revolutionary script". Bolsjevikernas Röda Terror var inte en nödvändig följd av deras maktövertagande utan ett resultat av att Lenin och de övriga ledarna betraktade situationen "genom en jakobinsk lins" och därför inrättade en "revolutionsdomstol" för att döma "folkets fiender". Poängen är att från och med den franska revolutionen uppfattade aktörerna revolutionen som resultatet av en handling och inte som något som "inträffade" (Baker & Edelstein 2017a).

Med denna tes gendriver Baker & Edelstein förvisso Michail Gefters – senare publicerade – tes om den unika revolutionära självmedvetenheten hos de ryska aktörerna 1917, men på samma gång understryker man betydelsen av den franska revolutionen som arketyper, för att inte säga intellektuell tvångströja. För Lenin och Trotskij fungerade den franska revolutionen som "en transhistorisk måttstock mot vilken de enskilda händelserna och fenomenen kan mätas" (Ers 2016: 74).

Trotskij och Lenin kom snart att använda den ryska revolutionen 1917, sedd som ett helt från februari/mars till oktober/november, som måttstock för händelseutvecklingen i Tyskland, det land som de ansåg och ville tro skulle bringa den socialistiska världsrevolutionen till seger. De jämförde novemberrevolutionen i Tyskland 1918 med februarirevolutionen i Ryssland 1917. Spartakistupproret i Tyskland 1919 jämförde de med julioroligheterna i Ryssland 1917, då den provisoriska regeringen slog till mot bolsjevikerna – Lenin gömde sig i Finland och Trotskij sattes i fängelse – för att bara drygt tre månader senare störtas av bolsjevikerna. Den misslyckade Kapp-militärkuppen i Tyskland i mars 1920 jämförde de med general Kornilovs misslyckade försök att ta makten i Petrograd i augusti 1917 (Carr 1966: 176–182).

Lenin och Trotskij vägledades förvisso av den universalistiska marxistiska historiefilosofin. Men de tolkade den i sin ryska historiska referensram. Claudia Verhoeven visar att de ryska revolutionärerna under 1800-talet uppfattade sina handlingar som tendentiellt av global räckvidd. Hon anför som exempel proklamationen av Dmitrij Karakozov i samband med dennes misslyckade mordförsök på kejsaren Alexander II 1866 att även om det inte skedde i Ryssland så skulle i andra stater i Europa framträda människor som offrade sina liv i attentat för att visa att de kämpade för en rättfärdig sak (Verhoeven 2017: 207). En revolution i Ryssland skulle med andra ord vara inskriven i en europeisk kontext.

Trotskijns tes om den permanenta revolutionen, som han först lanserade år 1906, hade inte bara innebörden att en borgerlig revolution i Ryssland kunde övergå direkt i en socialistisk revolution genom upprättandet av proletariats diktatur. Den hade också innebörden att revolutionen skulle bli permanent i

betydelsen global, det vill säga sprida sig över Europa och världen (Verhoeven 2017:212). Det senare målet föresvävade inte bara Trotskij utan även Lenin under inbördeskriget i Ryssland och fram till stilleståndet hösten 1920 i kriget med Polen (Gerner 1972: 181–185).

Thatcher visar att det i Ryssland år 1917 förvisso handlade om aktörer som handlade enligt förebilder men också om konkurrerande "scripts" eller scenanvisningar. Den omedelbara scenanvisning som tog form genom och tack vare kvinnornas demonstration den 23 februari/8 mars hade frihet som ledmotiv. Detta manifesterades i namnen på tidskrifter och bokprojekt, i frihetsfestivaler och i att dödsoffren i februarirevolutionen kallades frihetskämpar i begravningshögtiderna. Marseljäsen med sitt frihetsbudskap blev i praktiken nationalsång. Kadetpartiet (Konstitutionella Demokraterna) bytte namn till Folkets Frihetsparti. Den provisoriska regeringen, som höll Ryssland kvar i kriget mot Tyskland, utfärdade krigslån som kallades "Frihetslånet" (Thatcher 2017: 215–217).

Nästa ledmotiv var att se folket som aktör, vilket Thatcher ser som den moderata socialistiska scenanvisningen. Det innebar både demokrati, nationernas rätt till självbestämmande och militärt försvar, inte erövringar. Det tredje ledmotivet kallar Thatcher för extremvänsterns, vilket i stort sett är bolsjevikernas. Det gick ut på att upprätta proletariats diktatur och stödja att den spriddes till Västeuropa och att omvandla det imperialistiska världskriget till ett inbördeskrig i europeisk skala, ett klasskrig mot förtryckarna. Thatchers fjärde ledmotiv är nationernas, det vill säga temat nationellt självbestämmande.

Det femte ledmotivet benämner Thatcher "We, the people" med hänvisning till en bok av den ryske historikern G. Gerasimov från 1995. Denne hävdar att revolutionsprocessen 1917 initierades nerifrån och inte av något av de politiska partierna. Det var folk i gemen som var aktörer och som tvingade alla partier att föra fram långtgående krav på förändrade levnadsvillkor. Kvinnoligan för lika rättigheter krävde absolut jämställdhet på alla områden.

Gerasimovs tolkning motsvarar den som presenterades av de tre andra ovan nämnda ryska historikerna tjugo år senare, i en bok som var avsedd för en bred läsekrets. Karatsuba, Kurukin och Sokolov noterar att oktoberrevolutionen i Ryssland 1917 har etiketterats på många olika sätt, som socialistisk, jakobinsk, proletär-jakobinsk, bonderevolution eller "marginell". De olika beteckningarna motsvaras av att själva händelseförloppet var synnerligen komplext: demonstrationer och strejker av proletärerna, soldatmyterier, böndernas övertagande av godsherrarnas jord och de nationella befrielseerörelsernas krav i imperiets utkanter (Karatsuba et al. 2015: 461).

Poängen i Thatchers tematisering är att utöver de scenanvisningar som hämtades från den franska revolutionen respektive från den ryska radikala revolutionära 1800-talstraditionen dikterades utvecklingen i Ryssland år 1917

av massiva krav från bönder och arbetare, vilka också var rekryterade soldater i den ryska armén, och sist men inte minst av kvinnorna. Vi ser att Thatchers analys leder till slutsatsen att den ryska revolutionen år 1917 var populistisk i meningen att de som tog den politiska makten gjorde folkets omedelbara krav till sina. Det är en tolkning som således delas av ryska historiker från Gefter och Gerasimov på 1990-talet till Karatsuba, Kuruikin och Sokolov 2015.

Men den scenanvisning som slutligen segrade var den som Lenin och Trotskij hämtade från den franska revolutionen: att genom massiv terror förhindra en thermidorkris och att göra det omöjligt att revolutionen bringades att upphöra innan den hade sekrat i hela Europa och världen.

Ända från begynnens Tjeka till den sena sovjettidens KGB hade den sovjetiska säkerhetstjänsten arbetat inom – inte vid sidan av – partiet och effekterat partiets dekret utifrån denna position. Det mest betydelsefulla resultatet av Michail Gorbatjovs reformpolitik under andra hälften av 1980-talet var att kommunistpartiet förlorade sin ledande roll. Gorbatjov drog ut tänderna på kommunistpartiet genom att i tecknet av sin politiska nyordning i februari 1990 låta stryka paragrafen om kommunistpartiets ledande roll i staten och låta sig utses till president av Sovjetunionen och i denna egenskap styra landet. Kommunistpartiets öde beseglades slutgiltigt när Rysslands president Boris Jeltsin förbjöd och lät upplösa partiet efter kuppörsöket mot Sovjetunionens president Gorbatjov i augusti 1991.

KGB, vars ledning var involverad i kuppörsöket mot Gorbatjov, upplöstes förvisso nominellt i oktober 1991 genom ett dekret från den ännu residerande presidenten för Sovjetunionen Gorbatjov. Säkerhetstjänsten rekonstruerades därefter inom Ryska Federationen under president Jeltsin. Personalen närmast under den gamla, komprometterade högsta ledningen, som tvingades tråda tillbaka, kunde fortsätta att verka i sina gamla funktioner av övervakning och informationsinhämtning.

Vladimir Putins uppstigande till den högsta makten i Ryska Federationen, först som premiärminister under Jeltsin och sedan som först utkorad och sedan vald president understryker kontinuiteten i den ryska ledningstraditionen. Efter Sovjetunionen upplösning 1991 reste Tjekan sig som en fågel Fenix ur askan och kallade sig FSB. Vladimir Putin var dess chef innan han slog in på den politiska banan och blev premiärminister år 1999 och president år 2000.

I och med att Putin befäste sin makt som landets härskare blev säkerhetstjänsten den ledande kraften i Ryssland. Arvet efter Tjekan lever i den offentliga minneskulturen i våra dagars Ryssland. Tjekans förste chef Feliks Dzerzjinskij hyllas i dag som en hjälte. Våren 2008 arrangerades en hyllningsutställning över mannen och hans verk i museet över Det stora fosterländska kriget i Moskva (Gerner 2009).

Den politisk-religiösa revolutionen

Historiker betraktar och behandlar givetvis den ryska revolutionen 1917 som en del av historien, både av den ryska och av den globala. Det är emellertid motiverat och möjligt att betrakta Sovjetunionens historia som en del av kristendomens historia. Det fanns både en teologi, marxism-leninismen, och riter som var direkta konkreta motsvarigheter till den ryska ortodoxa kyrkans världsbild och riter. Denna aspekt uppmärksammades i forskningen redan under 1920-talet (Fulöp-Miller 1928). Den förblev relevant som tolkningsram av det politiska systemet och ideologin i Sovjetunionen ända till slutet (Gerner 2014: 155–178).

Två framstående sovjetiska konstnärer skrev kort efter revolutionen år 1917 in denna i ett religiöst, översinnligt perspektiv. Deras verk uppfattades uppenbarligen i samtiden som en hyllning till bolsjevikernas maktövertagande, eftersom de visades offentligt. Men de aktuella målningarna kan i en kristen förståelseram tolkas som uttryck för resignation beträffande livet i denna världen: den utlovade kommunistiska framtiden var lika eterisk som kristendomens himmelrike.

Kozma Petrov-Vodkin (1878–1939) färdigställde sin målning ”År 1918 i Petrograd” medan inbördeskriget ännu pågick (1920). Motivet är en kvinna med ett barn i famnen. Kvinnan bär en typisk rysk sjal. I fonden finns en modern stadsmiljö, kanske Petrograd. Kvinnans klänning är blå, Madonnans färg i det ryska ikonmåleriet. Motivet och färgen suggererar en ikon, Gudsmo- dern, men motivet kan också uppfattas som en arbetarkvinna. Konstnären refererade i varje fall själv till sitt verk som ”Petrogradmadonnan” (Adaskina 2014: 104–106).

Ryska statens TV-hemsida RT framhåller att Petrov-Vodkin stödde oktoberrevolutionen som han såg som en triumf för ”det enkla och väna” med ”kosmisk och universell betydelse” (Prominent Russians 2017). Konsthistorikern N.L. Adaskina säger rent ut att Petrov-Vodkin sätter in sin målning ”År 1918 i Petrograd” i kristendomens tvåtusenåriga historia. När madonnaporträttet placeras i det nutida stadslivet ges revolutionen ett historiskt djup som antyder en högre mening. Adaskina upplever att Petrov-Vodkin skapade en replik till Aleksandr Bloks apokalyptiska poem ”De tolv” från 1918 genom att med sin proletära madonna frammana föreställningen att Oktoberrevolutionen var historiskt betingad och rättfärdigades av sina ädla mål och sin ädla innebörd (Adaskina 2014: 104–106)

Bloks dikt manar fram apostlarna och Kristus som gestalter i Oktoberrevolutionen. Den svenske slavisten Magnus Ljunggren framhåller i sin analys av poemet:

Det legitimerar bolsjevismens begynnande våldsutlevelser. Det förhånar 1917 års spröda demokrati. Blok hade just sett bolsjevikerna den 17 januari 1918 med vapenmakt stoppa det första

folkvalda parlamentet i rysk historia och han hyllar i poemet detta ingripande. [---] Blok gör upp med det ortodoxa arvet, med kyrkan som en del av det gamla samhällets förtryck och utsugning. Bolsjevismen framstår med denna överraskande slutmetafor – som kastar nytt ljus över hela poemet, med rödgardisterna som tolv apostlar – som ett löfte om ett nytt universellt broderskap, befriat från det förflutnas tunga bråte (Ljunggren 2008)

Blok summerade i februari 1921 på årsdagen av Pusjkins död sina erfarenheter av att ha stött bolsjevikerna: ”Skalden dör när det inte går att andas längre, när livet har förlorat sin mening.” Han vägrade den 1 mars kategoriskt att recitera ”De tolv” inför en ”revolutionärt sinnad publik” i Lilla teatern i Petrograd. Han dog den 7 augusti 1921, deprimerad och svulten, av hjärtsvikt i sin eländiga bostad i Petrograd (Istorija 2009: 761).

Bild 2. Aleksandr Blok hyllade Oktoberrevolutionen i dikten ”De tolv”. Statyn är ett elevarbete på gården till Filologiska fakulteten, S:t Petersburgs statliga universitet. Foto: K. Gerner.

Vid sin död framstod poeten som diktat om bolsjevikernas maktövertagande som Kristi återkomst själv som en martyr. Med anledning av 95-årsdagen av poetens död skrev journalisten Ksenija Kirillova om begravningståget och begravningen under rubriken ”Den vackra damens evige riddare”. Artikeln stod att läsa i septembernumret 2016 av Sällskapet för företag inom begravningsbranschen i S:t Petersburg och Nordvästra distriktet tidning:

Oaktat att många i de litterära och litteraturnära kretsarna (exempelvis Anna Achmatova) vände sig från Blok när han hälsade revolutionen med förtjusning följdes poeten till den sista vilan av ett större antal människor än man någonsin hade sett i svältens Petrograd – omkring 1 500 människor. [---] Den öppna kistan med poetens kropp bars sex kilometer från hemmet på Officersgatan till Smolenskkyrkogården. [---] Begravningen av Blok på Smolenskkyrkogården upplevdes av hans samtida som en sorglig-triumfatorisk epilog inte bara på Petersburgpoetens liv utan även på hela Petersburgsperioden i den ryska historien (Kirillova 2016).

Den sista meningen i Kirillova-citatet har hon hämtat ur boken ”S:t Petersburgs historiska kyrkogårdar”. Dessa ord kastar nytt ljus över Petrov-Vodkins madonnamålning genom att ge jämförelsen med Bloks dikt en mera mångtydig innebörd. Petrov-Vodkin kom inom halvtannat decennium att återkalla stämningen från tiden för Bloks död, i målningen ”Oro”. Denna tavla med tema från inbördeskriget målade konstnären år 1934. I bildens mitt står en kvinna i fotsid röd kjol. Hon håller armarna om en flicka som hon trycker mot sin kropp. I bildens övre högra hörn ser man ryggen av en man som spanar ut genom ett fönster. I det nedre högra hörnet ser man ett litet barn sova i sin lilla säng. I det nedre vänstra hörnet skymtar första sidan av den kommunistiska tidningen Röda jorden. Kvinnan och flickans ansikten är spända. De utstrålar ängslan.

N.L. Adaskina framhåller att det inte alls var någon tillfällighet att tavlan ”Oro” färdigställdes år 1934. Året präglades av nya prövningar för intelligentsian och arbetarna i Leningrad. Gamla mensjeviker och socialistrevolutionärer blev offer för utrensningar. I början av februari arresterades Petrov-Vodkins gamle vän Ivanov-Razumnik. Han hade medverkat i socialistrevolutionära tidskrifter åren 1917–1920. Adaskina kommenterar: ”Verklig fara hotade Petrov-Vodkin: denna känsla av annalkande fara inkarneras i ’Oro’” (Adaskina: 186). I en kristen referensram kan man tolka bilden som en väntan på att fly – flykten till Egypten – men denna gång som en omöjlighet. Det var omöjligt att slippa ut ur det sovjetiska helvetet. Paradisdrömmen hade gått i kras.

Petrov-Vodkins yngre kollega Alexander Dejneka (1899–1969) gjorde år 1927, tio år efter revolutionen, en tavla som kallas ”Textilarbeterskor”. I mitten på bilden håller en arbeterska, som avbildas en face, en spinn-spole. De två sidofigurerna är placerade längre in i bilden och verkar mindre. En står vid

en vävstol och den andra bär bort maskindelar; båda dessa gestaltas från sidan och blickar ut ur respektive vandrar ut ur bilden. I fonden skymtar fabriksgården – där en kvinna driver två tjurkalvar! Tavlan är dystert och den centrifugala gestaltningen av de tre kvinnofigurerna gör den orolig.

Konstvetaren Michail Lazarev framhåller att medan maskinerna i Dejnekas målning framställs som geometriska figurer så är kvinnorna naturnära med sina bara fötter (Lazarov 2011). Bilden hör inte hemma i någon bestämd tid. Den är en ikon.

Dejnekas målning är relevant som illustration till februarirevolutionen 1917 därför att motivet är textilarbeterskor. Den refererar direkt till dem som utlöste de händelser som blev den stora ryska revolutionen. Dejnekas tavla anknyter i likhet med Petrov-Vodkins "År 1918 i Petrograd" till den ryska ikontraditionen. Hos Dejneka är det fråga om den mest kända av alla ryska ikoner, Andrej Rublevs "Den gammaltestamentliga treenigheten" från början av 1400-talet. Konstvetaren Michail Alpatov framhåller att Rublev genom att foga in de tre änglarna i en cirkel skapar bilden av en måltid, ett symposium: det står en kalk i bildens mitt. Alla tre figurerna är lika stora, de är likvärdiga, jämlika. Rublev frammanar hos åskådarna, menigheten, mänskligheten, en upplevelse av vänskap och harmoni (Alpatov 1971: 99–103).

Dejnekas textilarbeterskor är antitesen till Rublevs änglar. Dejnekas bild utstrålar främlingskap och disharmoni. Beträktaren förnimmar inte att himmelriket är nära utan att terrorn ruvar.

Bolsjevikerna åstadkom en omvälvning som förvisso negerade den etablerade ordningen. Men den återskapade en äldre ordning. Den var en tillbakarullning, en re-volution. Det ryska samhället kastades i termer av lag, rätt och politiskt liv 300 år tillbaka i tiden, till tiden före Peter den stores europeisering av landet.

Man kan beskriva Rysslands historia av moderniseringsförsök från och med Peter den store via den sovjetiska erfarenheten fram till dagens ansträngningar som ett Sisyfosarbete. Vladimir Putin framstår som den siste i raden av de senaste hundra årens ryska härskare som inte har förmått hejda den revolution som ägde rum i Petrograd år 1917. Förhoppningsvis ska det bli hans efterträdare beskärt att få stenen att fästa på moderniseringsbergets topp och stanna kvar där.

Referenser

1917. "Kod revoljutsii", tillgänglig på <https://www.sovrhistory.ru/events/exhibition/58becc2aa0e5981d9da515c4>.
- Adaskina, N.L., 2014. *K.S.Petrov-Vodkin. Zjizjn i tvortjestvo*. Moskva: BuksMArt.
- Alpatov, M., 1971. *Andrej Rublev*. Moskva: inget förlag.
- Baker, Keith Michael & Edelstein, Dan, 2017a. "Introduction", s. 1–21 i Keith Michael Baker & Dan Edelstein (eds), *Scripting Revolution. A Historical Approach to the Comparative Study of Revolutions*. Stanford: Stanford University Press.

- Baker, Keith Michael & Edelstein, Dan (eds), 2017b. *Scripting Revolution. A Historical Approach to the Comparative Study of Revolutions*. Stanford: Stanford University Press.
- Carr, Edward Hallett, 1966. *The Bolshevik Revolution 1917-1923*, vol. 3. London: Penguin.
- Ers, Andrus, 2016. "Tidens tecken: Historiefilosofi och revolutionär temporalitet studerade genom exemplet KFML 1967-1979", s. 57-79 i Patricia Lorenzoni & Ulla Manns (red.), *Historiens hemvist II. Etik, politik och historikers ansvar*. Göteborg & Stockholm: Makadam.
- Fulöp-Miller, Renée, 1928. *Geist und Gesicht des Bolschewismus*. Zürich, Leipzig & Wien: Amalthea Verlag.
- Gefter, Michail, 2017. *1917: neostanovlennaja revoljutsija. Sto let v sta fragmentach. Razgovori s Glebom Pavlovskim*. Moskva: Europa.
- Gerner, Kristian, 2016a. "Clericalization, militarization and acquiescence", s. 45-50 i *Russia and the Nordic Countries. State, Religion, and Society*. Report from a conference at Schæffergården 3-4 November 2016, tillgänglig på <http://docplayer.net/47389583-Russia-and-the-nordic-countries-state-religion-and-society.html>, citerad 2017-06-10.
- Gerner, Kristian, 2016b. "Lavrentij Beria och Europas enande", s. 111-137 i Kristian Gerner (red.), *Vad hade hänt om... Åtta kontrafaktiska historier*. Lund: Historiska Media.
- Gerner, Kristian, 2007. "Oktoberfesten är inställd", *Svenska Dagbladet*, 2007-07-11.
- Gerner, Kristian, 1972. "Polen i sovjetrysk utrikespolitik 1920", s. 165-207 i Christer Jönsson (red.), *Sovjets utrikespolitik*. Lund: Studentlitteratur.
- Gerner, Kristian, 2009. "Sovjets spionage gav utrymme åt slumpen", *Svenska Dagbladet*, 2009-09-21.
- Harris, Carolyn, 2017. "How the downfall of the Romanovs finally came about 100 years ago", tillgänglig på <http://www.smithsonianmag.com/history/russias-february-revolution-was-led-women-march-180962218/>, citerad 2017-06-10.
- Haslam, Jonathan, 2011. *Russia's Cold War. From the October Revolution to the Fall of the Wall*. New Haven & London: Yale University Press.
- I Februarirevolutionens fotspår*, 2017, tillgänglig på <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/858565?programid=407>, citerad 2017-06-10.
- Istorija Rossii. XX Vek. 1894-1939*, 2009. Moskva: Astrel: Ast.
- Karatsuba, I., Kurukin, I. & Sokolov, N., 2015. *Vybiraja svoju istoriju. Razvilki na puti Rossii: ot Rjurikovitjev do oligarchov*. Moskva: AST: Korpus
- Kirillova, Ksenija, 2016. "Vetjnij rytsar Prekrasnoj Damy", *S Uvazjeniem k Pamjati*, no. 9.
- Lazarov, Michail, 2011. "Alexander Deineka: The artist through time", tillgänglig på <http://www.tretyakovgallerymagazine.com/articles/1-2011-30/alexander-deineka-artist-through-time>, citerad 2017-06-10.
- Ljunggren, Magnus, 2008. "Propaganda i revolutionär språkform", *Svenska Dagbladet*, 2008-11-02.
- Merridale, Catherine, 2017. *Lenins resa*. Lund: Historiska Media.
- Olsson, Jan Olof, 1967. *Leningrad - S:t Petersburg*. Stockholm: Aldus.
- Prominent Russians: Kuzma Petrov-Vodkin*, 2017, tillgänglig på <http://russiapedia.rt.com/prominent-russians/art/kuzma-petrov-vodkin/>, citerad 2017-06-10.
- "Putin Slams Lenin for Laying 'Atomic Bomb' Under Russia", 2016. *The Moscow Times*, 2016-01-21

- “Russian social-media site is reliving 1917”, 2017, *The Economist*, 2017-04-02, tillgänglig på <http://www.economist.com/news/europe/21716058-project-1917-lets-vladimir-lenin-post-status-updates-russian-social-media-site-reliving-1917A>, citerad 2017-06-10.
- Thatcher, Ian D., 2017. ”Scripting the Russian Revolution”, s. 212–227 i Keith Michael Baker & Dan Edelstein (eds), *Scripting Revolution. A Historical Approach to the Comparative Study of Revolutions*. Stanford: Stanford University Press.
- Thumann, Michael, 2016. “Lenin muss weg. Putin und das schwierige Erbe der Sowjetzeit”, *Die Zeit*, 2016-03-21.
- Thumann, Michael, 2017. „Der Gefährliche Lenin“, s. 102–107 i *Zeit Geschichte, Nr. 2. Revolution in Russland, Kriegseintritt der USA: Ein Jahr, das die Welt verändert*.
- Trudolyubov, Maxim, 2017. “Bridging the Red-White Divide is Home Run for Putin”, tillgänglig på <http://www.kennan-russiafile.org/2017/05/30/bridging-the-red-white-divide-is-a-home-run-for-putin/>, citerad 2017-06-10.
- Verhoeven Claudia, 2017. ”’Une Révolution Vraiment Scientifique’: Russian Terrorism, the Escape from the European Orbit, and the Invention of a New Revolutionary Paradigm”, s. 199–212 i Keith Michael Baker & Dan Edelstein (eds), *Scripting Revolution. A Historical Approach to the Comparative Study of Revolutions*. Stanford: Stanford University Press.
- Zygar, Michail, 2017. “Mikhail Zygar on predetermination, hindsight and the history of everyday minutiae,” *Project 1917*, tillgänglig på <http://inrussia.com/project-1917>, citerad 2017-06-10.